

Téma: filozofické základy vědeckého přístupu a jejich feministická kritika

Jedním z největších problémů vědeckého bádání je otázka, jak mají výzkumníci a výzkumnice postupovat, aby získali požadované poznání a porozumění. Exaktní vědy mají v tomto směru cestu jednodušší. Zvolí si paradigma¹, podle kterého postupují a neudělají-li v postupu chybu, s největší pravděpodobností se doberou správného výsledku. Podle Kuhna (in Disman, 1993) je však vůbec otázkou, zdali vědy sociální paradigma mají. Sociální jevy jsou totiž vzájemně propojeny a často se zdá, že všechno souvisí se vším. Množství proměnných, které ovlivňují zkoumaný fenomén, můžeme počítat i ve stovkách a proto je popsání přirozeného systému² téměř vždy nedokonalé. Interpretace takto neúplně popsaného systému může být poté silně zkreslena (Disman, 1993).

V 19. století se však s určitým paradigmatickým pokusil přijít (pravděpodobně) August Comte. Inspirován v přírodních vědách přinesl světu teorii tzv. pozitivismu, která se na dlouhou dobu stala nejvlivnějším filozofickým směrem inspirující metodologii sociálních výzkumů. Ten tkví v přesvědčení, že jediné správné vědecké bádání je na základě ověřitelných faktů. Distancuje se tak od všech věd, které tyto podmínky nenaplnují, jako jsou vědy metafyzické apod. Pozitivismus tedy věří, že zvolíme-li optimální nástroj měření a použijeme-li ho vhodným způsobem, získáme tak pravdivé poznání (Storig, 1992).

Sociální realita je však více heterogenní a komplikovanější než předměty zkoumání přírodních věd. Postupem času se objevovaly různé kritiky, které poukazyvaly na nedokonalost tohoto paradigmatu. Jednou z kritizujících skupin byly feministické teoretičky. Ty kromě jiného upozorňovaly na fakt, že veškeré dosavadní vědecké bádání je vedeno jedním směrem, tedy o mužích z pohledu mužů. Ženská zkušenost není reflektována, je pouze odvozována od té mužské (Babbie, 2001).

Jednou z takových kritických teorií pozitivismu, je teorie standpoint neboli teorie pozičního přístupu. Ta, oproti původním tradičním metodologiím přichází s myšlenkou, že ženská pozice feministických výzkumnic umožňuje lépe rozpoznat opresi a přinést méně zkreslené a úplnější vědění (Hesse-Biber, Yaiser, 2004). Tento přístup vychází z původní teorie Hegela, který se zaměřoval na vztah pána a otroka, ve kterém se pán domnívá, že jeho poznání vede k pravdivým poznatkům. Otroek však ví, že pán přinejmenším neví vše a naopak sám otroek toho ví o svém pánu mnohem víc. Tak jak pán se do pozice vševědoucího staví také tradiční metody výzkumu v sociálních vědách, které byly většinou vedené muži (Šmausová, 2006). Feministické badatelky upozorňují, že tito tradiční badatelé nereflektují fakt, že hierarchická společnost a oprese s ní spojená produkují různé pohledy a postoje. Individuální životní zkušenosti nemusí být vždy dobře pochopeny z perspektivy jedinice pocházejícího z jiného sociálního prostředí. Dorothy Smith (1987), průkopnice feministické epistemologie, říká, že poznání by mělo

¹ „Paradigmata jsou přijímané příklady aktuální vědecké praxe, příklady které zahrnují zákony, teorii, aplikace a instrumentaci. To vše poskytuje model, ze kterého vyvěrá určitá koherentní tradice vědeckého výzkumu“ (Kuhn in Disman, 1993, s. 12). Paradigma je důležitým nástrojem ekonomizace vědy. Na druhou stranu paradigma omezuje množinu řešení a postupů, které jsou ve vědě dovoleny i soubor problémů, které normální věda smí řešit (Disman, 1993).

² Dle Ashbyho (in Disman 1993) je přirozený systém souborem proměnných vzájemně propojených mnoha vztahy.

vycházet z reálných životních zkušeností žen a jejich vlastního způsobu chápání (Hesse-Biber, Yaiser, 2004).

Cílem standpoint metodologie však není přinést naprosto novou vědeckou metodu. Snaží se pouze neutrálně sjednotit mužskou a ženskou perspektivu zkoumání (Harding 1991). Je tedy odůvodněným požadavkem provádět výzkumy z perspektivy samotných respondentů. Snižuje se tak pravděpodobnost přehlédnutí některých událostí, zkušeností či každodenních procesů, kterých by si mohl výzkumník, který je tradičně na vrcholu hierarchie, nevšimnout. Díky tomuto novému přístupu vyvstala nová témata, výzkumníci a výzkumnice začali klást nové otázky a metodologie výzkumu jako celek se posunula o kousek dál (Hesse-Biber, Yaiser, 2004).

Ale ani samotné feministky, které poukazovaly na nedokonalosti tradičně vedených výzkumů, se nebyly schopny vyhnout chybám ve své vlastní teorii. Uvědomovaly si sice, že postoje žen a mužů mohou být odlišné. Opomněly však, že ani ženy nejsou homogenní skupinou a pro svoje potřeby vytvořily něco jako univerzální ženu popř. univerzální ženskou zkušenost. Postoje bílé vzdělané ženy ze střední třídy se však budou značně lišit od postojů nebílé nevzdělané ženy z třídy nižší. Patricia Hill Collins (1990), která se tímto problémem zabývala, vybízí ostatní výzkumníky a výzkumnice, aby do svého zkoumání nekládali pouze pohled genderový, ale také rasový a třídní. Ty totiž dohromady formují lidské vnímání, zkušenosti i názory. Uznání diversity ženské zkušenosti na základě rasy, etnicity, kultury, sexuální preference, věku a ekonomického zázemí je tedy ochranou proti jednodimensionálnímu pohledu na ženy. Pochopení těchto procesů je důležité pro odkrytí slabín systému oprese, díky čemuž se může naplnit ústřední cíl feministické praxe, tedy najít možnosti odporu proti útlaku. Na tyto myšlenky poté navazuje postmoderní feminismus, který se snaží reflektovat důležitost individuální zkušenosti, tedy posouvá dále myšlenky heterogenity uvnitř skupin (Hesse-Biber, Yaiser, 2004).

- Babbie, E. 2001. *The Practice of Social Research*. Belmont: Wadsworth Publishing Copany.
- Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum
- Harding, S. G. 1991. *Whose science? Whose knowledge?: Thinking from women's lives*. Ithaca, NY: Cornell Univ. Press.
- Hesse-Biber, Sharlene Nagy, Yaiser Michelle L. 2004. *Feminist Perspectives on Social Research* New York: Oxford Univeristy Press.
- Storig, H. J. 1992. *Malé dějiny filosofie*. Praha: Zvon.
- Šmausová, G. 2006. *Epistemologická situace p oznání pohlaví a genderu*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Pěkný, stylisticky vyzrálý a sebevědomý text. Je k tématu a dokonce připojuje kritiku kritiky. Doporučuji jen věnovat pozornost tomu, jak dílčí témata v práci otvíráte a jak k nim odkazujete dále v textu (viz komentáře).